

Tandemkratia

Venäjän talouden menestyksen taustavoimana pidetyn valtiovarainministeri Aleksei Kudrinin erottaminen johtui presidentti Dmitri Medvedevin mukaan siitä, että Venäjä ei ole parlamentaarinen demokratia, vaan presidenttijohtoinen demokratia, jossa hallitus ja ministerit toteuttavat presidentin politiikkaa. Siksi presidentin kanssa ristiriitaan joutuva ministeri saa lähteä. Venäläisessä demokratiassa on kysymys yksinkertaisesta periaatteesta. Vallan vertikaalin ylin taso on vahva ja mitä lähemmäksi tullaan kansaa, sitä vähemmän demokratiaa on.

Venäläinen demokratia konkretisoituu kansanedustuslaitos duuman, hallituksen ja presidentin suhteiden voimatasapainossa. Jos duuma ei hyväksy presidentin hallituksen politiikkaa tai sen ministereitä, kansanedustajat saavat lähteä. Presidentti yksinkertaisesti hajottaa duuman. Se on uhka, jota useimmat kansanedustajat ja puolueet eivät ole valmiit kohtamaan. Vaalit ovat kallis koitos, joissa läpimeno edellyttää sitä, että puolueen johto asettaa kandidaatin riittävän korkealle sijalle ehdokaslistalla. Siihen asemaan taas pääsevät vain puoluejohdon suosiossa olevat ehdokkaat.

Listavaali, jossa läpi menevät ovat Ruotsin ja Ranskan tapaan puolueen johdon valitsemia, yhdistettynä Venäjän korkeaan äänikynnykseen, tuottaa duuman edustajiksi jo valmiiksi ylhäältäpäin valikoidun joukon poliitikkoja. Venäjän *tandemkratian* jatkuvuuden takaa se, että pääministeri Vladimir Putinin johtama valtapuolue valitsee jo ehdokasasettelun aikana ne, jotka todennäköisesti tulevat muodostamaan duuman enemmistön. Koska myös osa muiden puolueiden johdosta, jotka valitsevat omat läpi menevät

ehdokkaansa, kuuluvat vallan piiriin vallan apupuolueina, ei äänestäjille jää juuri valinnan varaa. Kansa voi äänestää joko suoraan presidentin politiikkaa toteuttavaa hallituspuoluetta tai vaihtoehtoisesti jotakin sen apupuolueista.

Jos kuitenkin kävisi niin, että kansa äänestäisi "väärin" eikä Yhtenäisen Venäjä -puolue saisikaan perustuslaillista enemmistöä, voisi presidentti silti valita oman pääministerinsä, ulko-, valtiovarain-, puolustus- ja sisäministerinsä. Parhaassa tapauksessa hän joutuisi etsimään jonkinlaisen kompromissin duuman kanssa saadakseen hallitukselleen sen hyväksynnän. Duuman edustajien halukkuutta kompromissin etsimiseen lisäisi epäilemättä heidän yllään häilyvä etuoikeutetun työpaikan ja rikosoikeudellisen suojan menettämisen uhka.

Venäläinen demokratia on klassisessa mielessä vallankäyttöä, jossa ei edes ole tarkoitus jakaa valtaa vaan legitimoida se äänestämiseksi tyypistetyllä, demokratiaksi kutsutulla proseduurilla. Tulos on kahtalainen. Yhtäältä presidentillinen demokratia, presidentin hallitus ja listavaali tuottavat poliittiseen vallankäyttöön vallan jatkuvuuden mielessä maksimaalisen määrän vakautta, aivan niin kuin on tarkoituskin. Presidentistä ja pääministeristä muodostuva tandem on keskeinen osa tätä vallan pyramidirakennelmaa, tandemkratiaa.

Järjestelmän heikkous on kuitenkin sen vaihtoehdottomuus, joka voi johtaa yhteiskunnalliseen pysähtyneisyyteen. Vakauden ylläpitämisestä tulee itseisarvo. Kasautuviin ongelmiin ei löydetä ratkaisuja vaihtoehtojen puuttuessa ja koska vallan eri intressiryhmien ristiriitaisten etujen tasapainon säilyttämisestä tulee tärkeämpi

tehtävä kuin välttämättömistä uudistuksista. Samalla vallan jatkuvuuden korostaminen tuottaa sen legitimaation ongelman. Kun vallalle ei ole vaihtoehtoja, äänestämisestä tulee ritualisoitunutta demokratiaa, joka ei täytä tehtävänsä enää edes vallan legitimoimiseksi.

Tandemkratia-termille antoi oikeutuksen viimeistään Putinin ja Medvedevin ilmoitus keskinäisten tehtäviensä vaihtamisesta. Venäjän suosituimmasta poliitikosta Vladimir Putinista tulee presidentti Medvedevin ehdotuksesta Yhtenäinen Venäjä -puolueen presidenttiehdokas. Medvedev puolestaan on Putinin pääministeriehdokas. Tämä tarkoittaa sitä, että ensin puoluejohtaja Putin valitsee duuman vaaleissa puolueensa läpi menevät ehdokkaat, jotka sitten tukevat hänen valintaansa presidentiksi ja sen jälkeen hänen pääministeriään ja hallitustaan. Järjestely täydellistää vallan vertikaalin, jossa valta on presidentin käsissä lähes vaaleista riippumatta.

Miksi sitten Medvedev ei mielipidetiedustelujen korkeista hyväksyttävyysluvuista huolimatta lähtenyt kilpailemaan presidentin vaaleihin? Syitä voidaan vain arvailla, mutta ensimmäiseksi pitää tietenkin kysyä, miksi hän olisi lähtenyt. Koska Medvedevin ja Putinin välillä ei ole ilmennyt mitään huomattavia poliittisia eroja, motiiviksi olisi voinut jäädä vallan halu. Juuri tämä voi kuitenkin olla jopa yksi selitys sille, miksi Medvedev ei lähtenyt haastamaan Putinia. Venäjän eliitti on analysoinut erityisesti viime aikoina 20 vuotta sitten tapahtuneen, vuosisadan katastrofiksi mainitun Neuvostoliiton hajoamisen syitä. Useissa puheenvuoroissa on kiinnitetty huomiota neuvostoeliitin hajoamiseen, jonka seurauksena puoluejohtaja ja presidentti Mihail Gorbatšovin johtamat puolueen ja valtion päättävät elimet halvaantuivat. Kilpailevien ryhmien valtataistelu käynnisti prosessin, joka johti puolueen ja presidentin otteen kirpoamiseen vallasta ja keskusvallan heikkenemiseen alueiden suhteen, mikä aiheutti lopulta Neuvostoliiton hajoamisen sinetöineen eliitin avoimen sisäisen yhteenoton elokuun 1991 vallankaappausyrityksessä.

Näiden prosessien toistumista Yhtenäinen Venäjä -puolueeseen ryhmittynyt eliitti kammoaa. Jossain määrin sillä on siihen myös aihetta, mikä ilmeisesti selittää osittain sen usein ulospäin tarpeettoman kovalta näyttävän toiminnan oppositiota vastaan. Moniaineksinen Yhtenäinen Venäjä on potentiaalisesti altis hajaannukselle. Se on koottu heterogeenisestä joukosta valtaa käyttäviä henkilöitä, jotka kuitenkin edustavat vallan eri tasoja ja intressiryhmittymiä politiikassa ja taloudessa sekä alueellisesti että keskuksen tasolla. Voidaan kuitenkin olettaa, että niin kauan kuin Venäjän talous pysyy vakaana, sosiaaliset ongelmat eivät kärjisty nykyisestään ja kansalla säilyy usko Putinin johdolla tapahtuvaan elintason nousuun, on todennäköistä että Venäjää hallitsevat lunastavat kansan suostumuksen valtaansa. Tässä tilanteessa on myös epätodennäköistä, että poliittisen eliitin sisällä tapahtuisi merkittävää hajaantumista. Jos taas maailman taloussuhdanteet iskevät täydellä voimalla Venäjän yksipuolisesta energian ja raaka-aineiden viennistä elävään talouteen, voivat poliittiset erimielisyydet kriisin ratkaisemiseksi uhata Yhtenäisen Venäjän ja laajemminkin poliittisen eliitin yhtenäisyyttä. Se puolestaan voisi johtaa poliittisten voimien uudelleen ryhmittymiseen ja horjuttaa nykyistä tandemkratiaa, joka muuten voi periaatteessa jatkua vielä ainakin seuraavat 12 vuotta Putinin kahden presidentin kauden ajan.

Helsingissä 5.10.2011

Markku Kangaspuro